

روزشمار ۱۵ خرداد

جلد چهارم: ۱۳۴۳

(۱۳۴۳/۹/۳۰ تا ۱۳۴۳/۱۰/۱۱)

نویسنده: سید محمدصادق فیض

دفترا دبیات انقلاب اسلامی

۱۳۴۲/۷/۹ (۱۳۴۳/۹/۳) فروردین، تحقیق ۷۴

نویسنده: سید محمد صادق فیض

صفحه آرایي: علي رضا دلنا

چاپ، صحافی ولیتوگرافی: واژه‌پیر داز اندیشه

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۲۵۰ نسخه

شایک دورہ: ۵-۴۱۳-۱۷۵-۶۰۰-۹۷۸

شایک: ۱-۲۷۷۸-۲-۰۰-۶۷۸

سرشناسه: فیض، سید محمد صادق، ۱۳۴۵، - مگر دآورنده

انوان و نام پدیدآور: روز شمار ۱۵ خرداد ۱۳۴۳ / به کوشش

سیدہ ۴۰ عبادۃ فیض (۱۱۷۱) ادبیت انقلاب اسلام

مشقہ: مکتبہ: تہران: شرکت انتشارات سورہ و سورہ: ۱۳۹۳ -

حصہ

ISBN: 978 - 600 - 03 - 2778 -

شماره دوره: ۵-۱ ۹۷۸-۶۰۰-۱

فروست: بحر ادبیات انا لا ب ا مم: تحقیق: ۵۹، ۴۴.

وضعیت قرم سب و سب

یادداشت: ج. ۲ (حاج: ۱۳۹۳) (ف)

یادداشت: ج. ۳-۴ (ج ۱: ۱۳۹۷) (فما).

منذ حات: ١/١/١٣٣٢ (١٣٣٢/١/١) - ١٣٣٢/١/١٤

۴-۳-۲-۱-۰

۱۳۴۳/۹/۲۰: ۱۳۴۳/۷/۱

۱۳۴۲: ق. اول: ۵۰۰: ۱۳۴۲

موضوع: قیام پندرہ حراداد ۱۴۱۱

موسس: ایراں - تاریخ - پهلوی، ۱۱۰۱ - ۱۱۱۱ - جمعیس فلک - پیام

موسوع ایرن -- تاریخ -- پهلوی ۱۱۱۰-۱۱۵۷ -- دار حماری

سنة الرودة: سارمان ببيعان اسلامي. حوزة هنري، دفت

دييات انقلاب اسلامي

سماحه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

ده بندی نکره: ۱۵۱۴/۱۱۱۹۱، ۱۵۱۴/۱۱۱۹۱

ده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۲۲.۴۵

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، پلاک ۲۳

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵۰۱۱۴۴

تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۰۵۳۱۹

تلفن مرکز بخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس ۶۶۴۶۹۹۵۴

www.socientr.ir

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

فهرست

۷	مقدمه
۱۱	مهر ۱۳۴۳
۱۹۳	آبان ۱۳۴۳
۳۸۹	آذر ۱۳۴۳
۶۱۳	فهرست اعلام
۶۵۵	کتابنامه

مقدمه

وقایع پاییز سال ۱۳۴۳ با ایران سینوسی شدید در میانه این دوره همراه بود. رخدادهای منتهی به این مقطع چنان سریع شکل گرفت که نه تنها هیچ مشابهتی با موارد پیشین نداشت؛ بلکه همچنان پس از چندین دهه رافشای اسناد سازمانها و مراکز امنیتی و دولتی، به این پرسش پاسخی درخور داده نشده است. در برابر این دستگیری و تبعید آیت الله خمینی از ایران، پانزده خرداد دیگر در کشور تکرار نشد و بهارده سال طول کشید تا ایران دستخوش انقلابی فراگیر شود.

رخدادهای شکل گرفته در پاییز ۱۳۴۳ همه در فضای آرام و برابر میان حکومت و مخالفانش در جریان بود. شاید عجله حاکمیت در تصویب اعلامیه مصونیت سیاسی مستشاران نظامی آمریکا بر اثر فشار امریکاییها، دامنه نوسان این حرکت سبزی را شدت بخشید. در ۲۱ مهرماه ۱۳۴۳ مجلس شورای ملی به تبعیت از همتایان انگلیس، مجلس سنا، که پیش تر، رأی موافق خود را با تعمیم مصونیت سیاسی برای نظامیان امریکایی اعلام کرده بود، به این مصوبه رأی مثبت داد. هرچند که این بار، نه در انتهای شب، در هنگام خواب سناتورها که در میانه روز و با نطقهای جنجالی مخالفان و موافقان که در میانه راه به توهین و تهمت و افترا به یکدیگر هم کشیده شده بود، با اشاره دربار، رأی موافق داد. با این حال جریان امور در فضای محدود و کنترل شده رسانه ها انعکاسی چندان نیافت و چند روزی طول کشید تا مخالفان حکومت از مجاری غیررسمی به مفاد لایحه و مشروح مذاکرات نمایندگان مجلس شورای ملی در آن جلسه دست یابند. هرچند که تا دو هفته پس از تصویب مجلس، هیچ یک از سیاستمداران اسم و رسم دار نیز واکنشی درخور به این مصوبه از خود نشان ندادند تا در چهارم آبان ماه، که کشور را برای جشنهای تولد محمدرضا پهلوی آماده

می‌کردند، آیت‌الله خمینی در دو حرکت هم‌زمان، یکی با انتشار اعلامیه و دیگری سخنرانی به این اقدام حاکمیت اعتراض کرد.

واکنش تند آیت‌الله خمینی در پی هشدار جدی مقامات رسمی به ایشان صورت گرفته بود. دو روز پس از تصویب لایحه در مجلس، دولت با شناخت از مواضع آیت‌الله خمینی، نماینده‌ای را روانه قم کرد تا این نکته را به ایشان گوشزد نماید که آیت‌الله باید از هرگونه اظهارنظر درباره امریکا پرهیز کند. هرچند که او موفق به دیدار با آیت‌الله نشده بود؛ اما پیغام دولت را به فرزند ارشدشان رساند و تاکید کرد که «هرگونه حمله به امریکا به مراتب خطرناک‌تر از حمله به شخص اول مملکت است.» او در پاسخ شنید که «آیت‌الله خمینی هر جور صلاح بداند به وظیفه خود عمل می‌کند و این‌گونه حرف‌ها هم نمی‌تواند ایشان را در اجرای وظیفه رسالتی که برعهده دارند، به تجدیدنظر وادارد.»

آیت‌الله خمینی در چهار آبان، هم در اعلامیه و هم در سخنرانی‌اش، بی‌توجه به تذکرات دولت، با تشریح معنا مفهوم مصوبه مجلس شورای ملی برای مردم، شدیدترین هشدارها را نه تنها به شخص اول مملکت و سایر متصدیان امور می‌دهد بلکه امریکا را نیز مخاطب قرار می‌دهد و تصویب چنین قانونی را برابر با «سند بردگی ملت ایران» دانسته تاکید می‌کند که «تمام گرفتاریهای ما از امریکا و اسرائیل است.»

آیت‌الله خمینی تصویب این قانون را به مرله اهانت به ارتش و صاحب‌منصبان و درجه‌داران آن دانستند که «دولت ایران با امضای آن با حیثیت ملت و اسلامیت ایران بازی کرد و آن را به باد فنا داد.»

واکنش تند آیت‌الله خمینی به این مصوبه، دور از انتظار مقامات رسمی نبود؛ چراکه هم پیش‌تر و بلافاصله پس از تصویب قانون در مجلس به ایشان هشدارهای لازم را داده بودند و هم از سابقه ایشان دست‌کم طی یکی-دو سال اخیر به‌خوبی آگه بودند؛ با این حال به سرعت و با فشار امریکاییها تن به تصویب چنین قانونی دادند و حتی پس از تصویب قانون در جلسات نخست‌وزیر با مقامات سفارت امریکا در تهران در صدد اصلاح برخی عبارات در صورتجلسات مجلس و نطق حسنعلی منصور برآمدند و حتی دایره شمول قانون را باز هم وسیع‌تر از آن چیزی قرار دادند که در مجلس به تصویب رسانده بودند و بدین ترتیب به همه خواسته‌های امریکاییها جامه عمل پوشاندند.

به نظر می‌رسد ماندن بیش از این آیت‌الله خمینی در ایران برهم‌زننده همه آینده امریکاییها در ایران به‌شمار می‌رفت و در کمتر از ده روز بعد، سریع و بی‌خبر، آیت‌الله خمینی را از ایران به ترکیه تبعید کردند و در اعلامیه‌ای کوتاه و ۳۲ کلمه‌ای خبر آن را به اطلاع عموم رساندند.

تا امریکاییها نفسی به راحتی بکشند و «سرانجام از شر آن پیرمردی که چوب لای چرخ آنها می گذاشت، راحت شوند!»

با تبعید آیت الله خمینی از ایران، گویی هم حکومت محمدرضا پهلوی نفسی به راحتی کشید و هم امریکا. پس از آن بود که فشار به روحانیون و مراجع تقلید بیشتر شد و حکومت توانست از خلأ رهبری مخالفان مذهبی خود در ایامی که مناسبتهای مذهبی آن بسان محرم و صفر و ماه مبارک رمضان خبری نبود، از فرصت بهترین بهره‌ها را ببرد و بر پیشبرد مقاصد خود تاکید ورزید. حکومت می دانست زمانی که آیت الله خمینی در زندان، حصر یا تبعید توأم با حصر باشد همان گونه که خود گفته است، تکلیف از او ساقط است و حرکتی علیه حکومت انجام نمی دهد و این بهترین زمان برای دورنگهداشتن او از مردم و مردم از اوست تا تحریکی علیه حکومت نداشته باشد.

گزارشهای ساواک و شاه باسی از سراسر کشور پس از تبعید آیت الله خمینی نیز نشانگر همین واقعیت است که نه مردم نه روحانیان، دست به واکنشی در خور در قبال این رخداد بزرگ نزدند و تا سالها حکومت توانست بدون دغدغهای جدی در مسیری خودخواسته گام نهاد. هر چند که حسنعلی منصور، نخست وزیر و فعال تصویب قانون «اجازه استفاده مستشاران نظامی امریکا در ایران از مصونیتها و معافیتها» در ارداد وین، ۷۷ روز بعد کشته شد.

چهارمین مجلد از روزشمار ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۳ و آیین پاییز آن سال را مرور می کند و همچون مجلدات قبلی به وقایع مرتبط با نهضت اسلامی و حکومت می پردازد و در خلال آن، خبرهایی در حوزه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را نیز پوشش می دهد تا بیانگر دورنمایی از جامعه ایران در میانه دهه ۱۳۴۰ شمسی باشد.

از همکارانمان خانمها زهرا آقایی، سیده اعظم حسینی، اکرم صادق و مریم موسوی و آقایان علی محمد آزاده، محمد بشارتی، علیرضا داناردهایی، سید سعید روشن بخش، میرزا باقر علیان نژاد، اسدالله کرک آبادی، محمد کریمی، رئوف گوهریان عباس واضح و محمدعلی یساقی که ما را در آماده سازی این اثر یاری داده اند، سپاسگزارم.

سید محمد صادق فیض